

Shiialaisten seurakuntaimaamien ja uskonoppineiden koulutus

Dekaani, tohtori Ansaripour 24.1.2013

Department of Shiite Studies in University of Religions and Denominations in Qom

Keskustelumuistion kirjasi Kari Vitikainen

Seurakuntaimaameista

Seurakuntaimaamilta odotetaan hurskautta ja shiialaisen rukousrituaalin osaamista. Seurakuntaimaamina toimiminen ei edellytä muodollista teologista koulutusta, joskin rituaalin tunteminen usein edellyttää kouluttautumista.

Alueellinen seurakunta vastaa moskeijan rakentamisesta omin varoin. Seurakunta valitsee myös imaamin moskeijaansa. Iranin valtio tarjoaa nykyään veden ja sähkön moskeijoille (kuten myös etnisille kirkkoille ja synagogille ymmärrykseni mukaan). Yleensä seurakuntaimaami ei saa palkkaa, vaan tekee työtään muun työnsä ohessa. Esimerkiksi tohtori Ansaripour kertoi toimivansa ystäviensä pyynnöstä imaamina omassa seurakunnassaan. Hän oli lupautunut tehtävään sillä ehdolla, että hän voi olla poissa rukoushetkissä, jos leipätyö sitä vaatii.

Kysyessäni imaamin roolista hengellisenä ohjaajana, ymmärsin, että seurakuntalaiset eivät ole mitenkään velvoitettuja samaan esim. sielunhoitoa juuri omalta seurakuntaimaamiltaan. Koska Qomissa ja Mashhadissa on paljon islamilaista papistoa, useimmiten neuvoo kysytään koulutetuilta papiston edustajilta. Muissa kaupungeissa, joissa ei ole niin paljon teologeja, seurakuntaimaamin rooli myös hengellisenä johtajana korostuu.

Perjantai-imaameista ja uskonoppineisuuden tasot

Kun puhutaan perjantain rukoushetkestä ja saarnasta ”maalikkoimaamius/seurakuntaimaamius” ei riitä. Yleensä kaupungeissa on yksi tai suuremmissa kaupungeissa joitakin moskeijoita, joissa pidetään perjantaisaarna. Kaikki uskovaiset mahdollisuuksiensa mukaan kerääntyvät näihin suurempiin moskeijoihin. Saarnaaja on aina koulutettu teologi, joka on vastuussa keskusmoskeijan toiminnasta. Tällaista saarnaajaa kutsutaan perjantai-imaamiksi (imam cum’a). Jos kaupungilla tai kylällä ei ole koulutettu saarnaajaa puhetta pitämässä, puhetta ei pidetä. Yhteisö voi päättää anovatko he itselleen perjantai-imaamia.

Perjantaina saarnaavilta papiston edustajilta vaaditaan ehdotonta puhtautta. Perjantai-imaamit valitaan shiialaisten auktoriteettien toimesta. He ovat oppineita joilla tulee olla takanaan perusteellinen lakikoulutus (fiqh) islamilaisessa seminaarissa.

Ennen vallankumousta perjantai-imaamit yleensä linkittyivät johonkin mardza taqlid (eng. Marja) tason islamoppineeseen ja heidät nimettiin tehtävänsä näiden korkeasti oppineiden miesten toimesta. Mardza taqlid tason oppinut on yleensä käynyt 12 vuoden ”johdanto-opinnot” islamilaisessa seminaarissa ja tämän jälkeen opiskellut islamia jonkun korkeasti oppineen kanssa saavuttaen opiskelun myötä seuraajia pätevyytensä ja tietämyksensä takia. (Minulle jäi käsitys, että arvo ansaitaan vähitellen, mutta asia tulee vielä tarkistaa.) Mardza taqlid tason oppinut voi antaa fatwoja, jotka koskettavat muita ihmisiä. Usein Mardza taqlid tason oppineille annetaan myös ajatollahin arvonimi. Näitä ajatollah-arvonimeä kantavia oppineita on Iranissa toistakymmentä.

Ennen Mardza taqlid tasolle pääsemistä islaminoppinut saavuttaa mudztahid (eng. mujtahid) tason. Mudztahid taso saavutetaan, kun noin 12 vuotta kestäneiden seminaariopintojen jälkeen on vielä jatkettu opintoja jonkun oppineen opettajan kanssa niin kutsutissa ”tekstin ulkopuolisissa” (darse khare) opinnoissa. Mudztahidilta odotetaan hyvää arabian taitoa ja rationaalisen laintulkinnan ja logiikan periaatteiden ymmärtämistä. Koulutuksessa osaaminen joka alueella testataan. Shiialaisuudessa koulutus pyritään tekemään huolella kiirehtimättä ja osaaminen myös varmistetaan. Tämän vuoksi koulutus kestää pitkään.

Keskustelussa kävi ilmi, että toisinaan mardza taqlid tason oppineista käytettiin myös mudztahid termiä, mutta kun käsitteitä pyydettiin selventämään, ero tehtiin siinä, että mudztahid on

oppineisuudessaan niin pitkällä, että hän osaa itsenäisesti ymmärtää islamilaista lakia, käyttää ja arvioida lähteitä kattavasti, kritisoida tehtyjä tulkintoja ja tehdä teksteistä omia päätelmiä. Nämä päätelmät ovat kuitenkin vielä vain oppinutta itseään varten. Mardza taqlid omaa niin laajan tuntemuksen kaikilla lain alueilla, että hän voi antaa määrääviä ohjeita (fatwoja) myös muille kuin itselleen.

Perjantaina saarnaavan ei tarvitse olla mudztahid, mutta yleensä häneltä kuitenkin edellytetään noin 12 vuoden koulutusta (eli 3 tason läpäisemistä) islamilaisessa seminaarissa. Iranin islamilaisen vallankumouksen jälkeen oikeutus perjantai-imaamina toimimiselle saadaan Iranin korkeimmalta uskonnolliselta auktoriteetilta, joka on supreme ajatollah Khomein.

Koska perjantai-imaamilla vastuut ovat laajemmat myös yhteiskunnallisesti, hän saa usein palkkaa työstään. Palkan maksaa ajatollah Khomeinin toimisto.

Turkkilaiseen tapaan perjantain kokouksessa on kaksi eri saarnaa (hutbe). Saarnoihin sisältyy opetusta Jumalan ylistämisestä, profeetan ja hänen huoneensa kunnioittamisesta, moraalisesta elämästä, sosiaalisista kysymyksistä, politiikasta ja Koraanin selitystä.

Ajatollahit ja islamilainen vallankumous

Shiialaisuudessa ajatellaan, että asioiden ymmärtämisen ovi on aina auki. Lakitulkinnot eivät ole monoliittisia, vaan keskustelu jatkuu. Shiioja kehoitetaan siksi seuraamaan parasta elossa olevaa opettajaa. Tällä hetkellä shiialaisessa maailmassa ajatellaan olevan noin 10-15 mardzia, joita on vaikea laittaa paremmuus järjestykseen. Uskovaiset valitsevat oman mardzinsa omasta tilanteestaan käsin toki kuunnellen oppineiden mielipiteitä seurattavien opettajien oppineisuudesta. Hyviä opettajia pidetään suuressa arvossa. Tohtori Ansaripour kertoi Irakissa toiminneesta Seyed Mohamad Bagher Sadr nimisestä ajatollahista, jonka Saddam Hussein tapatti. Sanotaan, että tämän ainutlaatuisen ajatollahin surmaaminen oli yhtä suuri synti kuin 100 000 muun sodassa kuolleen marttyyrin surmaaminen yhteensä.

Iranin islamilaisen vallankumouksen johtaja Ali Khomein ei ennen vallankumousta ollut vielä kovinkaan tunnettu mudztahid, mutta tuli tietysti laajalti tunnetuksi ja seuratuksi opettajaksi vallankumouksen jälkeen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kaikkia shiioja olisi edellytetty luopumaan vanhasta ajatollahistaan ja rupeavan seuraamaan ajatollah Khomeinia.

Kysyin kuinka käy, jos Ajatollahin määräys on ristiriidassa Iranin lakien kanssa. Tohtori Ansaripourun mukaan näin ei useinkaan tapahdu, koska Iranissa voimassa oleva laki (civil law) on laadittu uskonnollisten miesten toimesta jo viime vuosisadan alussa. Siviililakia ei ole tarvinnut paljoakaan muuttaa, vaikka islamilaisen vallankumouksen jälkeen perustuslaki muutettiin. Toisinaan käy kuitenkin, että mudztahidin antama ohje on ristiriidassa lain kanssa erityisesti oikeuden alueella. Ristiriidat menevät korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Käytännössä Iranissa ajatollah Khomein sanoo viimeisen sanan.

Fiqh seminaari ja seminaarin suhde yliopistoon

Fiqh seminaariin voi anoa lukion jälkeen tai jopa kesken lukiota. Toisaalta osalla oppilaista on takanaan jo yliopisto-opintoja. Seminaarin tavoite on kouluttaa mudztahid tason oppineita lakitulkinnessa (fiqh/ jurisprudence).

Lakitulkinnessa on kaksi tasoa: 1) ihmisen suhde toisiin ihmisiin ja itseensä (perhe, liiketoimi, ero, kasvatus, rahan antaminen, rikollisuus, sosiaalinen elämä jne.) ja 2) ihmisen suhde Jumalaan (kuinka rukoilla, mitä tehdä jos ei muistakaan monesko rukouskierros on menossa, kuinka paastota, kuinka peseytyä jne). Seminaariopintoihin liittyy kolme tasoa, jotka läpäissyt tuntee islamilaisen lain laajalti.

Toinen osa seminaariopintoja on sosiaalisen elämään liittyvät kysymykset. Islamilaisessa valtiossa nämä asiat on annettu uskonoppineiden pohdittavaksi. Iranissa on eduskunta, joka säätää lakeja, mutta kaikki lait alistetaan lopulta uskonoppineiden neuvoston hyväksyttäväksi.

Seminaarin toisen tason jälkeen osa opiskelijoista päätyy lukemaan teologiaa. (Kirjaajan huomio: Iranissa käytettiin teologiasta sanaa Kelam, joka turkkilaisessa kontekstissa saa suppeamman

merkityksen dogmatiikkana. Ilmeisesti Iranissa käsitteelle annetaan jossain yhteyksissä laajempi merkitys.) Teologiassa pohditaan kuinka perustellaan opinkohdat Jumalasta, profeetallisuudesta, profeetan seuraajista jne. Filosofia (länsimainen ja islamilainen), islamin historia, vertaileva uskontotiede, talousopinnot (islamilainen näkökulma) ja koulutus ovat myös mahdollisia yliopistotason jatko-opintoja seminaaria käynneille. Myös seminaareissa opetellaan dogmatiikkaan ja filosofiaa, mutta siellä tavoite on lähinnä antaa viitekehystä ja välineitä lakitulkintojen tekemiseen. Seminaarin perusjakson (jopa 12 vuotta) jälkeen osa opiskelijoista päätyy perjantai-imaaeiksi tai he pyrkivät jatkamaan opintojaan päätyäkseen mudztahideiksi. Seminaarit antavat mahdollisuuden palvella myös lakimiehinä. Myös yliopistoista valmistuu lakimiehiä, mutta lähinnä esimerkiksi talousoikeuden alueelle.